

У віснику висвітлено актуальні питання теорії і практики природничої географії, суспільної географії та картографії.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

В вестнике освещены актуальные вопросы теории и практики естественной географии, общественной географии и картографии.

Для ученых, преподавателей, аспирантов и студентов.

In this bulletin the actual problems of theory and practice of natural geography, public geography and cartography are lighted up.

For scientists, professors, PhD students and students.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР

Я. Б. Олійник, д-р екон. наук, проф., акад. НАПН України
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

**РЕДАКЦІЙНА
КОЛЕГІЯ**

С. П. Запотоцький, д-р геогр. наук, проф. (шеф-редактор) (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **Н. С. Короба**, канд. геогр. наук (відп. секр.) (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **Н. П. Герасименко**, д-р геогр. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **М. Д. Гродзинський**, д-р геогр. наук, проф., чл.-кор. НАН України (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **Л. М. Даценко**, д-р геогр. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **К. В. Мезенцев**, д-р геогр. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **О. Г. Ободовський**, д-р геогр. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **С. І. Сніжко**, д-р геогр. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **В. К. Хільчевський**, д-р геогр. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **П. Г. Шищенко**, д-р геогр. наук, проф., чл.-кор. НАПН України (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **О. Г. Шевченко**, канд. геогр. наук, доц. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Міжнародна редколегія

Е. Антипова, д-р геогр. наук, проф. (Білоруський державний університет, Білорусь); **П. Беднар**, PhD (географічні науки), (Університет Томаса Бата в Зліні, Чехія); **Д. Карачоні**, PhD (географічні науки), (Північний інститут Університету Чарльза Дарвіна, Австралія); **Т. Мадленак**, канд. природн. наук, доц. (Університет Матейя Бела, Словаччина); **М. Рейман**, PhD (географічні науки), (Таллінський університет, Естонія); **Ж. Сарменто**, канд. геогр. наук, доц. (Університет Мінью, Португалія); **Л. Смекалова**, PhD (географічні науки), (Університет Томаса Бата в Зліні, Чехія).

Адреса редколегії

географічний факультет, проспект академіка Глушкова, 2а, м. Київ, ГСП-680
☎ (38044) 521 32 70
E-mail: geovisnyk.knu@gmail.com; Web: <http://visnyk-geo.univ.kiev.ua>

Затверджено

Вченою радою географічного факультету
12.11.20 року (протокол № 4)

Атестовано

Атестаційною колегією Міністерства освіти і науки України
Наказ № 515 від 16.05.2016

Зареєстровано

Міністерством юстиції України.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 23967-13807ПР від 11.05.2019

**Засновник
та видавець**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет".
Свідоцтво внесено до Державного реєстру
ДК № 1103 від 31.10.02

Адреса видавця

ВПЦ "Київський університет" (кімн. 43),
6-р Т. Шевченка, 14, Київ, Україна, 01030
☎ (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс 239 31 28

Індексується в

Cross-Ref Database, Index Copernicus International, Google Scholar

ЗМІСТ

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Хільчевський В. Глобальні водні ресурси: виклики XXI століття	6
Мезенцев К., Провотар Н., Паренюк В. Економічні фактори регіональної диференціації безробіття та міграційних намірів молоді в Україні	16
Смирнов І., Любіцева О., Белоусова Н. Польське Розточчя: потенціал українсько-польської співпраці у сфері рекреації та туризму	23
Шевченко О. Алгоритм комплексної урбометеорологічної оцінки	31

II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Барановський М. Субрегіональний рівень адміністративно-територіальної реформи в Україні: дискусійні аспекти	37
Запотоцький С., Запотоцька В., Голуб Ю. Соціально-екологічні аспекти забезпечення благоустрою м. Чернігова [англ.]	44
Батиченко С. Групування регіонів України за демографічними показниками	54
Заваріка Г. Концептуальні підходи до розвитку постконфліктних територій	58

III. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

Матвієнко Н., Матвієнко В. Стан та перспективи розвитку міжнародного туризму в Японії	64
Карпюк З., Антипюк О., Качаровський Р. Володимир-Волинський район Волинської області: туристично-рекреаційні ресурси прикордоння	69
Кізюн А. Розвиток екстремального туризму в межах Подільських Товтр	78
Удовиченко В. Slow food: від руху до концепту еногастрономічного туризму	82

IV . ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лаврик О., Цимбалюк В. Динаміка та багатовимірність ландшафтно-технічних систем	89
---	----

V . КАРТОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бондаренко Е., Яценко О. ГІС у задачах моніторингу навколишнього середовища	95
---	----

VI. МОЛОДІ НАУКОВЦІ

Панченко В. Визначення змін землекористування в контексті об'єднаних територіальних громад: приклад використання віддаленого спостереження для визначення лісистості території та її змін [англ.]	101
--	-----

СОДЕРЖАНИЕ

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Хильчевский В. Глобальные водные ресурсы: вызовы XXI века.....	6
Мезенцев К., Провотар Н., Паренюк В. Экономические факторы региональной дифференциации безработицы и миграционных намерений молодежи в Украине	16
Смирнов И., Любичева О., Белоусова Н. Польское Расточье: потенциал украинско-польского сотрудничества в сфере рекреации и туризма	23
Шевченко О. Алгоритм комплексной урбометеорологической оценки	31

II. ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Барановский Н. Субрегиональный уровень административно-территориальной реформы в Украине: дискуссионные аспекты.....	37
Запотоцкий С., Запотоцкая В., Голуб Ю. Социально-экологические аспекты обеспечения благоустройства г. Чернигова [англ.].....	44
Батыченко С. Группирование регионов Украины по демографическим показателям	54
Заварика Г. Концептуальные подходы к развитию постконфликтных территорий	58

III. ГЕОГРАФИЯ РЕКРЕАЦИИ И ТУРИЗМА

Матвиенко Н., Матвиенко В. Состояние и перспективы развития международного туризма в Японии	64
Карпюк З., Антипюк Е., Качаровский Р. Владимир-Волынский район Волынской области: туристско-рекреационные ресурсы пограничья.....	69
Кизюн А. Развитие экстремального туризма в пределах Подольских Товтр.....	78
Удовиченко В. Slow food: от движения к концепту эногастрономического туризма	82

IV. ЕСТЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Лаврик А., Цимбалюк В. Динамика и многомерность ландшафтно-технических систем.....	89
--	----

V. КАРТОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Бондаренко Э., Яценко О. ГИС для задач мониторинга окружающей среды.....	95
--	----

VI. МОЛОДЫЕ УЧЕНЫЕ

Панченко В. Определение изменений землепользования в контексте объединенных территориальных общин: пример использования дзз для определения лесистости территории и ее изменений [англ.]	101
---	-----

CONTENTS

I. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL INVESTIGATION

Khilchevskyi V. Global water resources: challenges of the 21st century	6
Mezentsev K., Provotar N., Parenjuk V. Economic factors of regional differentiation of young people's unemployment and migration intentions in Ukraine	16
Smyrnov I., Lyubitseva O., Belousova N. Polish region of Roztocze: ukrainian-polish cooperation potential in sphere of recreation and tourism	23
Shevchenko O. Algorithm of complex urban meteorological assessment.....	31

II. SOCIO-GEOGRAPHIC INVESTIGATION

Baranovskyi M. Subregional level of administrative and territorial reform in Ukraine: debatable aspects.....	37
Zapototskyi S., Zapototska V., Holub Y. Socio-environmental aspects of provision of landscaping in the city of Chernihiv [engl.]	44
Batychenko S. Grouping of Ukraine regions by demographic indicators	54
Zavarika H. Conceptual approaches to the development of post-conflict territories	58

III. GEOGRAPHY OF RECREATION AND TOURISM

Matviienko N., Matviienko V. State and prospects of international tourism development in Japan	64
Karpiuk Z., Antypiuk O., Kacharovskiy R. Volodymyr-Volynskiy district of Volyn oblast: tourist and recreational resources of the border area	69
Kiziun A. Development of extreme tourism within Podillian Tovtry	78
Udovychenko V. Slow food: from the movement to the concept of the enogastromonic tourism	82

IV . NATURAL-GEOGRAPHIC INVESTIGATION

Lavryk O., Tsymbaliuk V. Dynamics and multidimension of landscape and technical systems	89
---	----

V . CARTOGRAPHIC INVESTIGATION

Bondarenko E., Yatsenko O. GIS in environmental monitoring tasks	95
--	----

VI. YOUNG SCIENTISTS

Panchenko V. Land cover change detection for amalgamated territorial communities: example of using remote sensing for forest classification and deforestation disclosure [engl.]	101
---	-----

machines, anime studios. Tea ceremony, fireworks festival, snow festival, sakura blossom festival, Ikebana art and garden creation, Japanese theater and much more – the tourist specifics of Japan. The country's transport system is characterized by a very high and efficient level of development. The structure and dynamics of tourist flows are analyzed, it is determined that the number of tourists visits to the country has been constantly growing since 2013 and in 2019 amounted to 31.9 million people. Half of the tourist flow is made up of tourists from neighboring Asian countries – China, South Korea, Taiwan and Hong Kong. It is determined that Japan is not characterized by a "low" tourist season. The main problems and prospects of tourism development in Japan are considered. The government had high hopes for an increase in demand related to inbound tourism for one of the three largest world championships – the Rugby World Cup (2019), as well as the Olympic and Paralympic Games (2020). If the Rugby World Cup was held, albeit with some adjustments due to the influence of natural conditions, the Olympic and Paralympic Games due to the global pandemic COVID-19, had to be postponed to 2021. The pandemic in Japan caused the liquidation and sometimes bankruptcy of a number of enterprises. The most affected are the hotel business, catering, tourism and leisure. It is determined that Japan has considerable prospects in the rapid recovery and further development of the tourism industry.

Keywords: Japan, tourism, tourist infrastructure, accommodation establishments, food establishments, leisure establishments, transport infrastructure, tourist flows, coronavirus.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.10>

УДК 796.5(477.82-37)

З. Карпюк, канд. геогр. наук, ст. викл.

ORCID iD: 0000-0002-8073-3129,

О. Антипюк, інж. II кат.

ORCID iD: 0000-0001-7154-1953,

Р. Качаровський, інж. II кат.

ORCID iD: 0000-0002-6096-4800

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ РАЙОН ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПРИКОРДОННЯ

Показано, що зростання ролі органів місцевого самоврядування передбачає обґрунтування ефективних регіональних програм розвитку природно-господарських територіальних систем, тому доцільною необхідністю є поглиблені історико-географічні дослідження, інвентаризація ресурсів, визначення своєї унікальності для оптимального розміщення основних видів господарської діяльності, збереження природного середовища, що транскордонне співробітництво сприяє ефективному використанню потенціалу транскордонних територій для ширшої співпраці, просування добросусідських відносин, покращення здатності залучення зовнішніх інвестицій. Проведено аналіз просторової диференціації природних, історико-культурних, соціально-економічних туристично-рекреаційних ресурсів прикордонного району Волинської області. Доведено, що збережені природні комплекси: поєднання озерних, лісових ділянок, густа гідрографічна мережа, різноманіття рослинних угруповань, фауністичне багатство, сприятлива екологічна ситуація, різноманітність архітектурних об'єктів, що включають урбаністичні комплекси старовинних міст, сакральні об'єкти багатьох релігій, збережені етнокультурні традиції, особливості місцевого колориту визначають унікальний характер волинського прикордоння, створюють сприятливі умови для розвитку міжнародного та внутрішнього туризму. У результаті систематизації та узагальнення результатів географічних досліджень розроблено картосхему наявних туристично-рекреаційних ресурсів району. З урахуванням наявних умов і ресурсів території визначено найдоцільніші для розвитку види туризму району: екскурсійний, екологічний, зелений, агротуризм, релігійний, паломницький, етнографічний, що користуються попитом у людей середнього достатку і в заможній частини населення, надаючи можливість насамперед міським мешканцям відновити сили на природі, ознайомитися з історичними пам'ятками, фольклором, традиційними промислами та ремеслами.

Ключові слова: транскордонний регіон, транскордонна співпраця, туризм, рекреація, туристично-рекреаційні ресурси, пам'ятки археології, пам'ятки архітектури, пам'ятки історії, етнографічні пам'ятки, Володимир-Волинський район, Волинська область.

Метою статті є з'ясування специфіки розвитку прикордонного району, обґрунтування тих видів і форм туризму й рекреації, що з урахуванням наявних умов і ресурсів найперспективніші для його розвитку.

Методика. У роботі застосовано методи дослідження: системного підходу, порівняльно-географічного аналізу, картографічний, польових експедиційних досліджень для збору емпіричних даних, аналізу ресурсів території, побудови картосхем їх місцезнаходження, обґрунтування перспектив розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Результати. Проведено аналіз просторової диференціації природних, історико-культурних, соціально-економічних, туристично-рекреаційних ресурсів прикордонного району Волинської області. Доведено, що збережені природні комплекси, сприятлива екологічна ситуація, різноманітність архітектурних об'єктів, етнокультурні традиції, особливості місцевого колориту визначають унікальний характер волинського прикордоння, створюють сприятливі умови для розвитку міжнародного та внутрішнього туризму. У результаті систематизації й узагальнення результатів географічних досліджень розроблено картосхему наявних туристично-рекреаційних ресурсів району. Визначено найдоцільніші для розвитку

види туризму району: екскурсійний, екологічний, агротуризм, релігійний, паломницький, етнографічний.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що здійснено комплексну характеристику наявних туристично-рекреаційних ресурсів прикордонного району, подано розроблену авторами картосхему їхнього просторового розміщення, визначено проблеми та напрями оптимізації розвитку.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані для обґрунтування програм розвитку туристично-рекреаційної сфери на рівні області, району, об'єднаних територіальних громад, у навчальних установах під час викладання дисциплін, пов'язаних із екскурсійною, туристичною і рекреаційною діяльністю.

Постановка проблеми. Важливими об'єктами регіональної політики України є транскордонні регіони. Підґрунтям їхнього розвитку, спрямованого на забезпечення вищої якості життя жителів прикордонних територій, удосконалення інфраструктурного забезпечення, залучення інвестиційних ресурсів, вирішення спільних проблем суміжних територій є транскордонне співробітництво. Транскордонне співробітництво – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їхніми

представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України і відповідними суб'єктами й учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їхнім національним законодавством [6].

Механізми транскордонного співробітництва створюють додаткові можливості ефективного використання наявного потенціалу прикордонних регіонів. Форми транскордонного співробітництва різні: ЄУТС – європейські угруповання територіального співробітництва, ОЕС – об'єднання єврорегіонального співробітництва, транскордонні кластери, інноваційні проекти, промислові парки і зони, прикордонна торгівля тощо. Однією із дієвих організаційних форм транскордонного співробітництва є єврорегіони. Суб'єктами транскордонного співробітництва є територіальні громади, їхні представницькі органи та об'єднання, місцеві органи виконавчої влади України, що взаємодіють із територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав у межах своєї компетенції, установлені чинним законодавством України та угодами про транскордонне співробітництво. Загальне правове підґрунтя, основні принципи, механізми дії самоврядних органів щодо гарантування застосування принципу субсидіарності – вирішення конкретних проблем на найближчому до повсякденних потреб людей щаблі влади – визначає Європейська хартія місцевого самоврядування, прийнята у Страсбурзі 15.10.1985 р., ратифікована ЗУ № 452/97-ВР від 15.07.1997 р. Основними державними нормативно-правовими документами, що визначають регіональну політику у сфері транскордонного співробітництва, є Закони України: "Про транскордонне співробітництво" (№ 1861–IV від 24.06.2004 р., поточна ред. від 11.10.2018 р.), "Про співробітництво територіальних громад" (№ 1508-VII від 17.06.2014 р.), "Про засади державної регіональної політики" (№ 156-VIII від 05.02.2015 р.), "Про добровільне об'єднання територіальних громад" (№ 157-VIII від 05.02.2015 р.) тощо. Національна нормативно-правова база з питань транскордонного співробітництва містить також міжнародні угоди, конвенції та хартії, ратифіковані Україною.

У програмах транскордонного співробітництва стратегічною сферою регіонального розвитку є туризм і рекреація. Рівень розвитку сфери, створення туристичної пропозиції визначають туристичні ресурси й туристична інфраструктура. Чим територія більш насичена складниками туристично-рекреаційних ресурсів, тим розмаїтіший спектр організації різних видів туризму і рекреації [13]. Для цього потрібні поглиблені дослідження та інвентаризація наявних ресурсів, обґрунтування розвитку на їх базі певних видів туризму. Українсько-польське прикордоння має потужні туристично-рекреаційні ресурси: природні (поєднання озерних, лісових комплексів, різноманіття рослинних угруповань, фауністичне багатство), сприятливу екологічну ситуацію, багату матеріальну й нематеріальну культурну спадщину, етнічну самобутність, особливості місцевого колориту, хоча соціально-економічні передумови розвитку цієї сфери потребують значних капітальних вкладень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики транскордонного співробітництва в Україні присвячені праці П. Беленького, В. Будкіна, Н. Мікули, З. Герасимчук, М. Долішного, Л. Корольчук, С. Писаренко, П. Луцишина, В. Пили, Д. Стеценка, І. Артьомова, І. Журби, А. Лавренчука, І. Студеннікова, Є. Савельєва та інших [15; 17; 18]. Результати вивчення передумов, чинників формування та розвитку, нормативно-правового забезпечення функціонування, еколого-господарської ситуації прикордоння України, Польщі й Білорусі відображено у виданнях: монографіях "Єврорегіон Буг: Волинська область" (за ред. Б. П. Клімчука,

П. В. Луцишина, В. Й. Лажніка, 1997), "Єврорегіон "Буг": концепція та стратегія розвитку" (авт. кол.: Б. П. Клімчук, Н. П. Луцишин, П. В. Луцишин, 2002) [5; 11], наукових публікаціях О. Харчинської [20], Н. М. Буглай [3], К. Кондратюка [12], О. Філіповської [19]. Вивченням єврорегіону як суспільно-географічного комплексу та перспектив реалізації євроінтеграційних намірів займалися С. В. Федонюк, В. Й. Лажнік, Н. В. Павліха, О. Ю. Обухова, Л. В. Стрільчук, Н. Щерба [8; 2; 16; 23]. Історіографічні аспекти транскордонного співробітництва України з'ясували С. Відяньський, І. Вовканич [4]. Узагальнена картографічними засобами багатогранна історія розвитку матеріальної й духовної культури області, у т. ч. Володимир-Волинського району, – "Атлас історії культури Волинської області", укладена та підготовлена до друку лабораторією краєзнавчих атласів Волинського національного університету імені Лесі Українки, опублікована у 2008 р. [1]. Розвитку туристичного співробітництва на рівні територіальних громад прикордоння області присвячені сучасні дослідження З. К. Карпюк, Л. Т. Чижевської, Р. Є. Качаровського, О. В. Антипюк, Н. В. Чир [9; 21; 22].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зростання ролі органів місцевого самоврядування передбачає обґрунтування ефективних регіональних програм розвитку природно-господарських територіальних систем, тому доцільною необхідністю є поглиблені дослідження та інвентаризація ресурсів, визначення своєї унікальності для оптимального розміщення основних видів господарської діяльності, збереження природного середовища. Ґрунтового аналізу потребують чимало питань, пов'язаних із оцінкою ресурсної бази, визначенням найперспективніших видів туризму для певної території. Туристичні ресурси, на думку переважної більшості дослідників, поділяються на складові: природні, історико-культурні чи культурно-історичні, соціально-економічні [13].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування специфіки розвитку прикордонного району, обґрунтування тих видів і форм туризму та рекреації, що з урахуванням наявних умов і ресурсів найперспективніші для його розвитку. *Завдання* статті: інвентаризація природних, природно-антропогенних, історико-культурних, соціально-економічних ресурсів, розробка картосхеми їхнього просторового поширення, обґрунтування перспективних напрямів для ефективного розвитку туристично-рекреаційної діяльності. У дослідженні використовувалися матеріали наукових публікацій, картографічні, статистичні дані Волинської обласної державної адміністрації, зокрема Управління екології та природних ресурсів, Департаменту інфраструктури та туризму, відділів культури й туризму районних державних адміністрацій. Під час роботи застосовувалися методи *порівняльно-географічного аналізу* – для дослідження чинників, що впливають на розвиток туристично-рекреаційної сфери прикордонного району, *картографічного моделювання* – для побудови картографічної моделі його ресурсного забезпечення, *експедиційний* – для збору емпіричних даних.

Видклад основного матеріалу. Володимир-Волинський район, утворений 20 січня 1940 р. (у сучасних межах – із 8 грудня 1966 р.), знаходиться на заході Волинської області й межує на заході з Республікою Польща (протяжність державного кордону – 30 км), на півночі – з Любомльським і Турійським, на сході – з Локачинським, на півдні – з Іваничівським районами Волинської області. Площа району – 1 039 тис. км², загальна кількість мешканців – 24,8 тис. осіб, включає 79 населених пунктів, серед яких два міста (Володимир-Волинський, Устилуґ),

77 сіл. У районі сформовано чотири об'єднані територіальні громади: Устилузька міська, три сільські: Зимнівська, Зарічанська, Оваднівська. Із 29.09.1995 р. входить до складу Єврорегіону "Буг", що об'єднує прикордоння трьох країн: Білорусі, Польщі (Люблінське воєводство) і України (Волинська область та як асоційовані члени – Сокальський і Жовківський райони Львівської області). Одним із пріоритетних завдань Єврорегіону є розвиток туристичної сфери. Програма транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна більше двох десяти років підтримує процеси розвитку польсько-білорусько-українського прикордоння [9; 22].

Для організації туристичної діяльності наявні сприятливі природні умови впродовж усього року: помірно континентальний клімат із м'якою зимою, нестійкими морозами, теплим вологим літом. Середньорічна температура становить +7,5 °С, середня температура повітря в липні – +18,4 °С, а середня січнева – -4,4 °С. Період активної вегетації настає із третьої декади квітня і продовжується до кінця вересня. Сума додатних добових температур понад 10 °С становить 2 580 °С, а вище 15 °С – 1 875 °С. Середньорічна відносна вологість повітря не перевищує 78 %. Пересічно за рік випадає 500–560 мм опадів, серед них 71 % припадає на теплий період. Майже щороку очікується близько 150 днів із опадами. Стійкий сніговий покрив з'являється у грудні, його висота упродовж зими коливається від 2–3 до 7–13 см. Середня глибина промерзання ґрунтів 20–25 см. Вітри переважно західного та північно-західного напрямку зі швидкістю 4 м/с. Гідрографічну сітку формують Західний Буг, який є природним кордоном із Польщею, та його праві притоки: Луга (37 км), Золотуха (26 км), Студянка (16 км), Ізівка (18 км), Риловича (17 км), Свинорийка (15 км). Північною межею району поблизу сіл Писарева Воля, Овадне, Свійчів проходить Головний Європейський вододіл, що розділяє басейни річок Балтійського і Чорного морів. Більшість річок Володимир-Волинського району належить до басейну Балтійського моря, лише кілька невеликих приток р. Турії – до Чорного. Найбільші озера району – Бариш, Тростянецьке, Куповатець, Невидимка [7].

Цікава історія заселення району. Перша літописна згадка про давньоруське поселення місто Володимир (сучасне м. Володимир-Волинський) зафіксована у "Повісті временних літ" 988 р. – першій частині староруського літописного зведення – Іпатієвському літописі. У 992 р. Володимир заснував у одноіменному місті єпископську кафедру і збудував Соборну церкву на честь Успіння Пресвятої Богородиці. Першими волинськими князями, які перебували на "княжому столі" у Володимирі, були Всеволод Володимирович, Святослав Ярославович, Олег Святославович. Величі й могутності набула Волинь за часів князювання Романа Мстиславовича (1171–1205). Найвідомішим поширювачем культури на Волині став князь Володимир-Волинський і Берестейський Володимир Васильович (1269–1288). За його сприяння вийшли найдавніші рукописні твори періоду середньовіччя: "Житіє Дмитра Солунського", "Кормча книга", "Поученія Єфрема Сирина" та інші, створені у м. Володимирі. Князь підтримував спорудження культових і оборонних споруд, монументальний живопис, сприяв поширенню іконописної та рукописної традицій. Місто Володимир було першим за економічним і політичним значенням у часи Галицько-Волинської Русі. Деякі історики вважають, що і назва Волині походить від міста Велиня, про які згадують давні літописи, що знаходилися приблизно за 20 км на захід від сучасного міста Володимира-Волинського поблизу гирла р. Гучви – притоки Західного Бугу.

Це одна з версій походження назви краю та племені, що його населяло. Давню історію мають і інші населені пункти району. У Київському літописі згадуються у 1150 р. Місто Устилог (сучасне м. Устилуґ), у 1156 р. Село Хвалімичі (сучасне с. Фалемічі), у Галицько-Волинському – у 1259 р. Местечко П'ятидні, що сьогодні залишилося як городище біля с. П'ятидні на лівому березі р. Луги, у 1288 р. – с. Березовичі. Назва м. Устилуґа походить від назви притоки Західного Бугу – р. Луги, у гирлі якої воно розташовується. Через Устилуґ пролягав один із важливих сухопутних транспортних шляхів XVII–XVIII ст. із власною назвою Великий гостинець, що вів із Києва до Замостя і Хелма й відігравав значну товарообмінну та суспільну роль. До середини XIX ст. Устилуґ був зерновим портом Волині й частини Поділля. На березі Бугу розміщувалися склади, до яких привозили збіжжя. Навесні барками сплавляли зерно до Гданська. Літописи стверджують, що за часів гетьманування Сагайдачного на території Устилуґа стояли табором козаки, які курсували чайками Бугом і Лугою [1].

Територія району багата археологічною й архітектурною спадщиною. Археологічні знахідки належать до різних історичних періодів, починаючи від неолітичного (VI–IV тис. до н. е.) і закінчуючи раннім середньовіччям (IX–XIV ст.). Загалом залишки історичних поселень кам'яного, мідно-бронзового та раннього залізного віків зосереджені поблизу сс. Зимне, П'ятидні, Марія-Воля, Бубнів. Залишки земляних валів і ровів укріпленого давньоруського городища, що виникло в басейні Західного Бугу на межі IX–X ст., розкопані в околицях м. Володимира-Волинського. Свідченнями давньої культури є знайдені фрагменти спорядження давньоруського воїна – остроги, вудил його коня, наверх булави в околицях м. Володимира-Волинського, цінні монетно-речові скарби сіл Ласкова і Лудина [1].

Найдавніші пам'ятки архітектури, споруджені у стилі давньоруському, ренесансу та готики, збереглися у м. Володимирі-Волинському в межах Державного історико-культурного заповідника "Стародавній Володимир", що об'єднує шість пам'яток національного значення: городище (земляні вали) X–XIV ст., комплекс Успенського собору (Успенський собор (Мстиславів храм, 1160 р.), будинок із дзвіницею (1494 р.), оборонні мури із брамами (XVI–XIX ст.)), Василівську церкву (XIII–XIV ст.), Миколаївську церкву (1723 р.), костел Анни та Іоакима (1752 р.), Собор Різдва Христового (костел Послання Апостолів, 1766 р.) та 19 – місцевого (рис. 1, 2); у с. Зимному: Троїцька церква (1465 р.), Успенська церква з печерами (1495 р.), оборонні мури з баштами (XVI–XIX ст.); у с. Лудині – Миколаївська церква (1691 р.). У селах району збереглися пам'ятки архітектури XVIII ст.: Петропавлівська церква у стилі бароко (1783 р., мур.) у с. Новосілки та зведені за волинським типом Соборобородицька церква (1778 р., дер.) у с. Микуличі, Михайлівська церква (1770 р., дер.) у с. Хмелів; споруди у стилі класицизму XIX ст.: каплиця (XIX ст., мур.) у м. Устилуґ, Михайлівська церква (1840 р., дер.) у с. Селець, Троїцька церква (1880 р., мур.) у с. Микуличі. Датовані XX ст. пам'ятки архітектури: Церква Різдва Богородиці (1903 р.) у с. Сусваль, Симеонівська церква (1905 р.) у с. Суходоли, збудовані у псевдоруському стилі, Хрестовоздвиженська церква (1904 р.) волинського типу забудови у с. Чесний Хрест, будинок Г. Носенка (1900 р.) у стилі модерн в Устилузі та адміністративні й виробничі будівлі: митниця (м. Устилуґ, 1908 р.), млин (с. Бубнів, 1920 р.) [1; 14] (див. рис. 1).

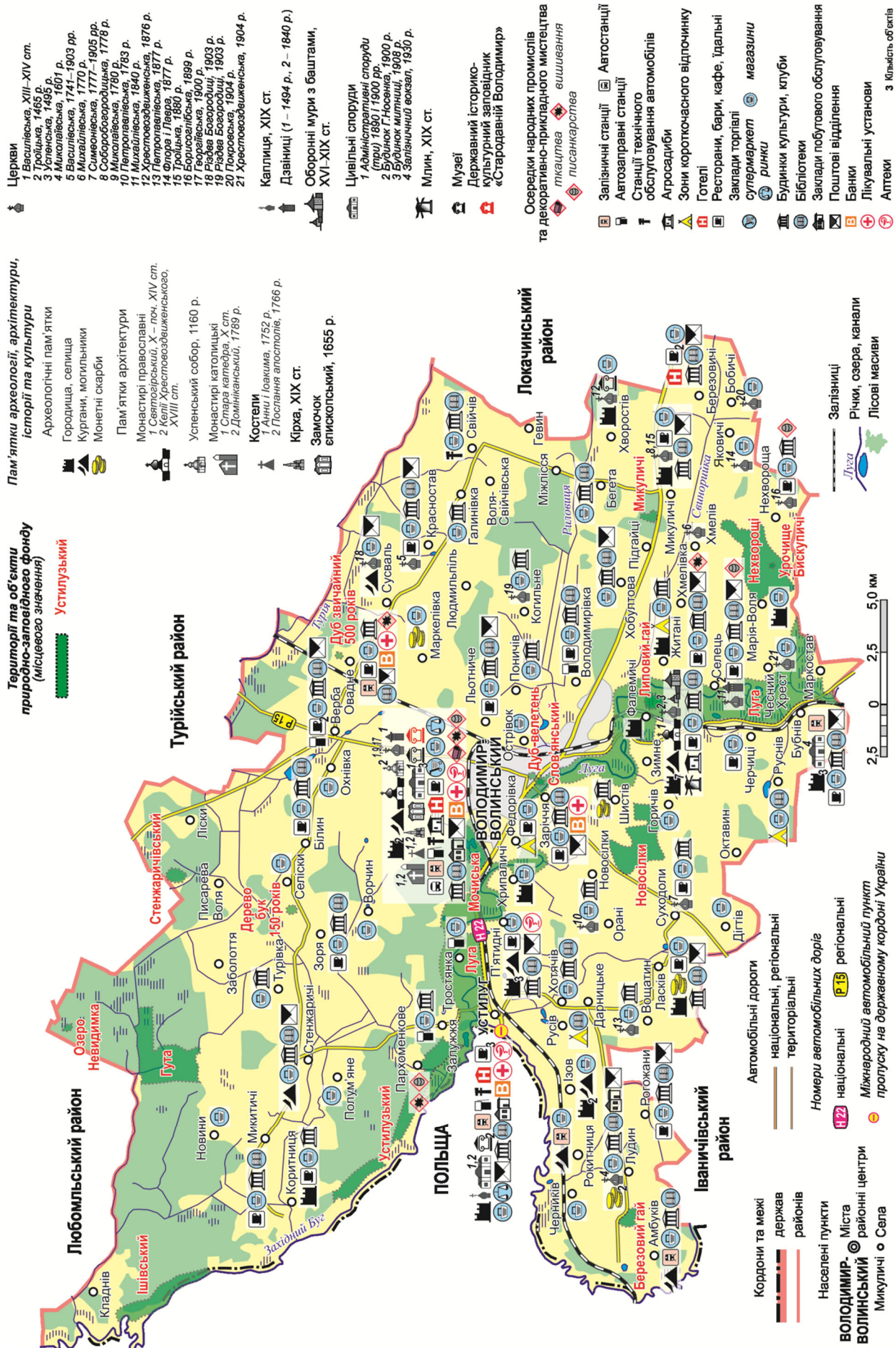

Рис. 1. Туристично-рекреаційні ресурси Володимир-Волинського району Волинської області (укладач З. К. Карлюк)

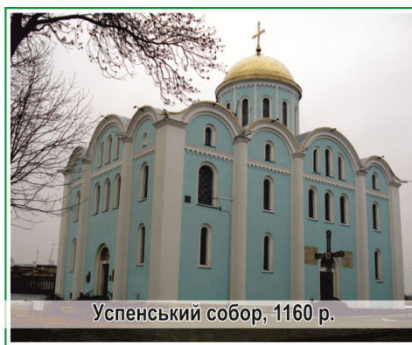
Донині в Устилузі стоїть будинок видатного композитора, диригента, піаніста Ігоря Стравінського, що майже 20 років приїжджав і творив на Волині. Саме тут композитор створив музику до балетів "Жар-птиця", "Петрушка", "Весна священна", всього майже 20 творів, які зробили його відомим і назавжди залишилися в історії світової музики. На устилузьких землях, які "пішли в придане" його дружині Катерині Носенко, дочці київського багатія Гаврила Носенка, у володіннях якого був у той час Устилуг, у 1907 р. Ігор Стравінський за власним проектом збудував будинок і назвав його "Старою мизою". Сьогодні – це приміщення музичної школи, у двох кімнатах якої з 1990 р. (відреставрований у 2013 р.) існує музей композитора. У м. Володимирі-Волинському функціонує історичний музей (1940 р.), фонди якого, де зберігаються понад 18 тис. експонатів: археологічні знахідки, стародруки, рукописи (у

т. ч. Євангеліє, XVI ст.), ікони, нумізматичні колекції, зразки декоративно-прикладного мистецтва та ін. – одна із найдавніших збірок старожитностей Волині.

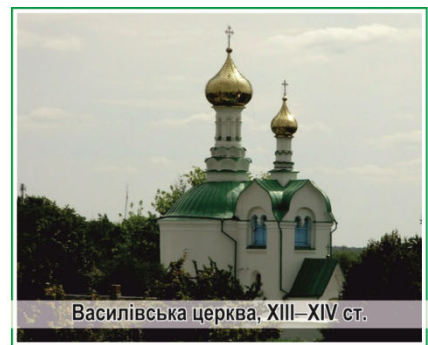
Багата історико-культурна спадщина району, у т. ч. сакральна (численні об'єкти екскурсійного показу), сприяє розвитку пізнавального (екскурсійного), релігійного, паломницького та етнічного видів туризму, зміст яких зводиться не лише до відвідування місць походження родини, "землі предків", а й до ознайомлення із традиційною культурою місцевого населення. Відродження старовини – це спосіб розвитку етнографічного туризму, а в районі є унікальні локації, що у перспективі можуть стати успішними центрами етнографічного туризму. Осередками народних художніх промислів та декоративно-прикладного мистецтва є: м. Володимир-Волинський (ткацтво, писанкарство, вишивка), сс. Нехвороща, Сілець (писанкарство), с. Хмелівка (вишивка), с. Пархоменкове (вишивка, писанкарство).

Городище, X–XIV ст.

Успенський собор, 1160 р.

Василівська церква, XIII–XIV ст.

Рис. 2. Архітектурні пам'ятки Державного історико-культурного заповідника "Стародавній Володимир"

Крім того, територія району приваблива для розвитку видів туризму, що користуються на фоні динамічних екологічних змін попитом і в людей середнього достатку, і в заможної частини населення, надаючи можливість насамперед міським мешканцям відпочити та відновити сили на природі, у сільській місцевості, позбутися стресів, відвідати місцеві пам'ятки та ознайомитися із сільськими звичаями, фольклором. Збереженню природних екосистем із високим рівнем біорізноманіття, незначному рівню деградації навколишнього природного середовища сприяли відносно низький рівень промислового розвитку району, незначна мережа населених пунктів. Екологізація туристичного попиту сприяє освоєнню малозаселених зі сприятливими екологічними показниками територій, із збереженими традиційними промислами, ремеслами та національними традиціями. До таких видів належить зелений туризм, що передбачає проведення вільного часу як стаціонарного відпочинку в сільській місцевості з невеликими радіальними маршрутами, пов'язаними з вивченням флори і фауни, сільського побуту і традицій. Зміст агротуризму як форми сільського туризму зводиться до організації відпочинку з активним залученням його учасників до традиційних форм господарювання у селі. Відома агросадиба району розміщена у с. Зимне. Ефективний розвиток зеленого туризму сприяє зростанню фінансових надходжень, зайнятості населення, покращенню середовища для життя. Екоагротуризм поєднує використання агроосель як головного об'єкта розміщення туристів, які беруть участь у зеленому туризмі, з використанням екотуристичних програм [13]. Екологічний туризм – подорожування по

найменш антропогенно змінених територіях, що належать до певних категорій природно-заповідного фонду (ПЗФ). Це території, у межах яких у встановленому порядку обмежується або забороняється їхнє господарське та інше використання і встановлюється режим особливої охорони у зв'язку з тим, що їхні природні комплекси та об'єкти мають особливе природоохоронне, наукове, культурне, естетичне, рекреаційне значення. У їхніх межах доцільно розвивати популярний нині бердвочінг, оскільки на Волині є багато рідкісних видів птахів, які занесені у національні та міжнародні природоохоронні переліки: чапля сіра *Ardea cinerea*, сорокопуд сирій *Lanius excubitor*, деркач *Crex crex*, журавель сирій *Grus grus* і трапляються у межах територій та об'єктів ПЗФ району. Можливий розвиток нових популярних видів туризму: хайкінгу – нетривалих походів з чітко визначеним маршрутом у ліс із денним запасом їжі та води (часто "похід вихідного дня") та бекпекінгу – вільних, не прив'язаних до маршруту, подорожей із рюкзаком на плечах.

Станом на 01.01.2019 р. за даними Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації у Володимир-Волинському районі виділено чотири категорії ПЗФ, усі місцевого значення. До 17 природоохоронних об'єктів загальною площею 4 282,86 га належать: 10 заказників (3 813,8 га): два ландшафтних, п'ять лісових, два загальнозоологічних, гідрологічний; п'ять пам'яток природи (5,63 га); заповідне урочище (435,9 га), парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва "Слов'янський" (27,53 га) (рис. 2, 3). Відсоток заповідності становить 4,06.

Рис. 3. Природоохоронні об'єкти Володимир-Волинського району [10]

У ландшафтних заказниках "Мочиська" (площа 127,0 га; створений 20.12.1993 р., розташований у межах державного підприємства (ДП) "Володимир-Волинське лісомисливське господарство (ЛМГ)", Устилузьке лісництво, кв. 29) та "Березовий гай" (36,7 га; 17.03.1994 р.; ділянка лісового фонду, кв. 10, вид. 1 на захід від с. Лудин) у природному стані зберігаються лісовий масив сосново-березових молодняків і середньовікових насаджень 1–2 бонітету з частиною акваторії (10,0 га) оз. Лісного та чисті березові насадження 1 бонітету. У лісових заказниках під охорону держави взяті цінні лісові ділянки ДП "Володимир-Волинське ЛМГ": у "Стенжаричівському" (32,0 га; 31.10.1991 р.; Стенжаричівське лісництво, кв. 29, вид. 18) – насадження дуба звичайного *Quercus robur* віком близько 130 років, 1 бонітету, повноти 0,7; у "Нехворощі" (551,6 га; 26.05.1992 р., реорганізований 30.05.2000 р.; Микуличівське лісництво, кв. 35; 36; 37, вид. 8–37; кв. 38, вид. 1, 8–44; кв. 39) – дубово-липові з домішкою граба *Carpinus betulus* насадження висотою до 27 м, 2 бонітету, віком близько 160 років; у "Новосілці" (385,0 га; 20.12.1993 р.; Устилузьке лісництво, кв. 30, вид. 1–25; кв. 31, вид. 1–13; кв. 32, вид. 1–14, 19) – насадження *Quercus robur* і липи дрібнолистої *Tilia cordata* з домішкою *Carpinus betulus* 2 бонітету, віком понад 80 років, що входять у зелену зону м. Володимир-Волинського; у "Липовий гай" (30,0 га; 17.03.1994 р.; Устилузьке л-во, кв. 41, вид. 1; Зимнівська сільська рада) – єдина на Волині велика ділянка чистих липових насаджень із *Tilia cordata* у заплаві р. Луги віком до 65 років; у "Микуличі" (23,1 га; 12.02.1997 р.; Микуличівське лісництво, кв. 34, вид. 14, 32) – високобонітетні кількаярусні насадження із сосни звичайної *Pinus sylvestris* у стиглому віці (середня висота дерев 32 м, діаметр стовбура 48–50 см, повнота – 0,6) і *Carpinus betulus* (вік близько 80 років, середня висота дерев 17–20 м, діаметр стовбурів 18–20 см, повнота 0,4). Підлісок насаджень формують ліщина *Corylus avellana*, крушина *Frangula alnus*, бруслина бородавчаста *Euonymus verrucosa*, глід колючий *Crataegus oxyacantha*, у трав'яному покриві поширені папороті *Polypodiophyta*, копитняк європейський *Asarum europaeum*, конвалія травнева *Convallaria majalis*, суниця лісова *Fragaria vesca*, валеріана лікарська *Valeriana officinalis*, веснівка дволиста *Maianthemum bifolium* та інші види. Серед різноманітних видів рослин трапляються рідкісні, занесені до Червоної книги України (ЧКУ) види: черемша *Allium ursinum*, сон лучний *Pulsatilla pratensis*, підсніжник звичайний *Galanthus nivalis*, любка дволиста *Platanthera bifolia* з родини зозулинцевих *Orchidaceae* (включена у перелік 2 Вашингтонської конвенції). Загальнозоологічні заказники природно-заповідного фонду району забезпечують

умови збереження та збільшення чисельності багатьох видів фауни у середовищі їхнього існування. В "Ішівському" (152,0 га; 26.05.1992 р.; ДП "Володимир-Волинське ЛМГ", Ішівське л-во, кв. 39, вид. 18–34; кв. 40, вид. 1, 2, 4–22) і "Устилузькому" (295,0 га; 26.05.1992 р.; Устилузьке л-во, кв. 2, 16, 19, вид. 1–13, 16–24, 28–35, 37–39; кв. 20, вид. 11, 20) заказниках цього типу охороняються у сприятливих умовах високобонітетних сосново-дубових лісових масивів, водно-болотних, чагарникових, лучних угідь водоохоронної зони р. Західний Буг олень благородний *Cervus elaphus*, сарна європейська *Capreolus capreolus*, кабан дикий *Sus scrofa*, лисиця руда *Vulpes vulpes*, заєць-русак *Lepus europaeus*, куниця лісова *Martes martes*, вивірка звичайна *Sciurus vulgaris*, собака єнотоподібний *Nyctereutes procyonoides*, борсук європейський *Meles meles*. У заказниках багата орнітофауна – соколоподібні види птахів: канюк звичайний *Buteo buteo*, яструби великий *Accipiter gentilis* і малий *A. nisus*; горобцеподібні: плиска біла *Motacilla alba*, щеврик лісовий *Anthus trivialis*, сорокопуд-жулан *Lanius collurio*, кропив'янка чорноголова *Sylvia atricapilla*, дрозди чорний *Turdus merula* співочий *T. philomelos*, вільшанка *Erithacus rubecula*, мухоловка строката *Ficedula hypoleuca*, синиці велика *Parus major*, блакитна *P. caeruleus* і чубата *Lophophanes cristatus*, гаїчка болотяна *Poecile palustris*, сойка *Garrulus glandarius*, крук *Corvus corax*, підкоришник звичайний *Certhia familiaris*, повзик *Sitta europaea*, волове око *Troglodytes troglodytes*, зяблик *Fringilla coelebs*, зеленяк *Carduelis chloris*, вівсянка звичайна *Emberiza citrinella* та інші; дятлоподібні: дятли чорний *Dryocopus martius*, великий строкатий *D. major* і малий *Picoides minor*; деякі види совоподібних та куроподібних. Трапляється рідкісний, занесений у ЧКУ, додаток 2 Бернської конвенції, сорокопуд сірий *Laniusexcubitor*, найоптимальнішими умовами для гніздування якого є болота, луки, лісові галявини або узлісся. Гідрологічний заказник "Лука" (2181,4 га; 30.05.2000 р.; розміщений у межах Бубнівської, Селецької, Хмельівської, Зимненської, Зарічанської, П'ятиднівської сільських рад та Устилузької міської ради) утворений для охорони частини заплави р. Луги – правої притоки р. Західний Буг: звивистого річища, стариць, боліт, укритих різними видами осок *Carex*, рогозу *Typha*, очеретом *Phragmites australis*, різнотравних та осокових лук, подекуди зарослих чагарниками. На цій території мешкають водні й наводні види птахів, у т. ч. деркач *Sorexorex* – гніздовий перелітний вид, занесений в Європейський Червоний список тварин, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі. Назва птаха походить від гучного крику "дерк-дерк", який чути доволі далеко – до 1 км, птах видає його під час шлюбного періоду. Більшу

частину життя деркач проводить у заростях високої трави на трав'янистих і зарослих чагарниками луках [10].

У категорії ПЗФ із т. зв. предметною охороною – пам'ятках природи – зберігаються у природному стані окремі дерева, раритетні види флори і фауни, озера тощо. У ботанічних: "Дерево бук 150 років" (0,01 га; 29.09.1975 р.; с. Зоря) – рідкісний на Волині бук *Fagus sylvatica*, вік якого становить 150 років, висота стовбура 26 м, діаметр – 0,8 м; "Дуб-велетень" (0,01 га; 12.02.1997 р., м. Володимир-Волинський) – *Quercus robur* віком близько 200 років, із висотою стовбура 24 м, діаметром – 1,12 м, шириною крони 26 м; "Дуб звичайний 500 років" (0,01 га; 29.09.1975 р.; с. Овадне) – дерево *Quercus robur* віком 500 років, висотою стовбура 25 м, діаметром – 2,8 м. У гідрологічній "Озеро Невидимка" (2,2 га; 26.05.1992 р.; Стенжаричівське л-во, кв. 1, вид. 44) під охороною знаходиться озеро льодовикового походження серед дубово-соснового лісового масиву, площею 2,2 га, глибиною до 5 м. У прибережній смузі озера росте багато вологолюбних видів рослин, у т. ч. лікарських: багно болотяне *Ledum palustre*, *Fragaria vesca*, малина звичайна *Rubus idaeus*. Трапляється журавлина дрібнопліва *Oxycoccus microcarpus* – рідкісний гляціальний релікт, занесений у Червону книгу України (далі – ЧКУ). У зоологічній "Урочище Бискупичі" (3,4 га; 11.07.1972 р.; Микуличівське л-во, кв. 38, вид. 7) охороняється одна з найбільших в області колонія чапель сірих *Ardeas cinerea* – червонокнижного виду, що гніздиться на високих деревах, зокрема дубах, і чагарниках поблизу води, живиться переважно дрібною рибою, пуголовками, жабами, яких птахи здобувають на мілководді, комахами, мишоподібними гризунами. Заповідне урочище "Гута" (435,9 га; 21.06.2012 р.; Стенжаричівське л-во, кв. 12, вид. 1–43; кв. 13, вид. 1–50; кв. 14, вид. 1–56; кв. 15, вид. 17, 23–28; кв. 18, вид. 3–5, 17, 22, 23, 26–29, 36–38, 40–47; кв. 19, вид. 41–47, 49–58; кв. 36, вид. 1; кв. 37, вид. 1–6, 8, 10, 39) утворене для збереження болотяно-лісових та низинно-болотяних комплексів із переважанням берези повислої *Betula pendula* та вільхи чорної *Alnus glutinosa* зі сфагновою рослинністю, де трапляються рідкісні види водно-болотяної флори та фауни, занесені в ЧКУ, додатки Вашингтонської, Бернської, Бонської конвенцій: рідкісний багаторічник зозулинні черевички справжні *Cypripedium calceolus* (дуже повільно відновлюється з насіння – починає цвісти лише на 15–17 рік), росичка круглолиста *Drosera rotundifolia*, латаття біле *Nymphaea alba*, журавель сірий *Grus grus*. Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва "Слов'янський" (27,53 га; 4.11.1997 р., м. Володимир-Волинський), що входить до зеленої зони міста (закладений у 1988 р.), активно використовується мешканцями районного центру для проведення дозвілля. На "Княжій алеї" парку встановлено скульптури давньоруських князів: Романа Мстиславовича, малолітніх синів князя Романа – Данила і Василька, короля Данила Галицького (скульптор Теодозія Бриж). У парку є два джерела із прозорою чистою водою, що регулюють гідрологічний режим р. Луги. У лучній частині парку росте коручка болотяна *Epipactis palustris*, занесена у ЧКУ, Червоний список Міжнародного союзу охорони природи [10].

Важливими складовими розвитку туризму є установи для проведення культурно-масових заходів: музеї, театри, кінотеатри, місця розселення та харчування, транспортна інфраструктура. Засоби тимчасового розміщення: готель "ABC Інтер" (м. Устилуг), мотель-кафе

"Млин" (с. Березовичі), база відпочинку "Фенікс" (м. Володимир-Волинський), агросадиба (с. Зимне). Коефіцієнт забезпеченості становить 0,004 од./км². Ресторанне господарство налічує 26 об'єктів (0,025 од./км²), а саме: ресторан "Лора" (40 місць), три кафе (76 місць): "Фенікс", "Шинок-вулик", "Пузата хата" (м. Володимир-Волинський), 22 бари та їдальні (1176 місць). До закладів дозвілля і розваг району належить 81 об'єкт (0,078 од./км²), у т. ч. народний аматорський театр-студія "Різнобарв'я", створений у листопаді 2015 р. (м. Володимир-Волинський), кінотеатр "Сім'я" (м. Володимир-Волинський), 20 будинків культури, 19 клубів, 28 бібліотек, розміщених у селах району (рис. 1) та два музеї – Володимир-Волинський історичний та Устилузький імені Ігоря Стравінського. Торговельна мережа налічує 139 установ (0,133 од./км²), сфера побуту – 13 (0,013 од./км²), система банківського обслуговування – шість (0,006 од./км²) відділень і філій банків. У районі функціонує 11 (0,011 од./км²) автозаправних станцій, дві (0,002 од./км²) станції технічного обслуговування тощо.

Транспортна мережа має розгалужену мережу автодоріг та залізниць, тут розташовані автостанції (м. Володимир-Волинський, м. Устилуг), залізничний вокзал (м. Володимир-Волинський) та п'ять залізничних станцій: "Устилуг" (м. Устилуг), "Овадне" (с. Овадне), "Ізов" (с. Рокитниця), "Лудин" (с. Амбуків) та "Бубнів" (с. Бубнів). Загальна протяжність автошляхів становить 397,7 км (зокрема, із твердим покриттям 363,0 км або 91,3%), державного значення – 97,4 км (із твердим покриттям 97,4 км або 100%), місцевого значення – 300,3 км (із твердим покриттям – 265,6 км або 88,4%). Національна траса Н-22 Устилуг – Володимир-Волинський – Луцьк – Рівне протяжністю 36,8 км веде до державного кордону із Польщею. Серед регіональних і територіальних шляхів сполучення варто зазначити Р-15 (Ковель – Володимир-Волинський – Червоноград – Жовква) протяжністю 32,1 км, Т-03-02 (Піща – Шацьк – Любомль – Володимир-Волинський – Павлівка – Горохів – Берестечко – Козин-М-06) та Т-03-01 (Т-03-02–Зимне). Автошляхи місцевого значення із твердим покриттям забезпечують зв'язок із всіма населеними пунктами. Територією району проходить залізнична колія сполученням Камінь-Каширський – Львів. У районі функціонують кілька пропускних пунктів: автомобільний Зосін – Устилуг, залізничний Грубешов – Володимир-Волинський.

Значна частина об'єктів соціально-економічної інфраструктури зосереджена у місті обласного підпорядкування Володимир-Волинському та м. Устилуг. У сільській місцевості більшість інфраструктурних об'єктів розміщуються у південно-східній частині району вздовж автомобільних доріг, зокрема національної Н-22 і регіональної Р-15 та в пунктах пропуску на державному із Польщею. Загалом для покращення забезпечення району інфраструктурною складовою туристичної галузі необхідно розширити мережу засобів розміщення (побудувавши сучасні кемпінги, відкривши нові агросадиби), упорядкувати мережу торгівлі (відкривши нові заклади, де їх недостатньо), провести ребрендинг закладів ресторанного господарства та побутового обслуговування, осучаснити методи роботи закладів дозвілля.

Використання транзитного положення вимагає модернізації автострад, швидкісних та об'їздних доріг, залізничних ліній, прикордонної інфраструктури. Причому неповного використання туристичного потенціалу прикордоння, незважаючи на позитивні зміни, залиша-

ються: недостатні туристична популярність, маркетингові зусилля, нестача привабливих туристичних продуктів часто через фінансові бар'єри у їх створенні та неефективна промоція, периферійність географічного положення, невисока якість закладів гостинності тощо. Проблемою є стан покриття доріг. Потребує оптимізації прикордонна інфраструктура, відсутні малі прикордонні пункти пропуску, у т. ч. пункти пропуску пішоходів, що обслуговують місцевий рух.

Висновки. Через динамічні сучасні зміни: поширення пандемічних інфекцій, жорсткі обмеження під час перетину кордонів і, як наслідок, зниження активності переміщень населення на далекі відстані, зокрема з туристично-рекреаційною метою, зростає роль транскордонного співробітництва у житті регіонів і громад, відкриваються нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях та підвищення їхньої конкурентоспроможності. Важливе практичне завдання суспільно-економічного зростання прикордонних районів – виокремлення на базі наявних видів ресурсів перспективних для розвитку видів і форм туризму, оскільки кожен вид потребує відповідного інфраструктурного забезпечення, здійснення певних організаційних заходів. Розвиток екскурсійного, релігійного, зеленого, екологічного, агротуризму, екоагротуризму, етнічного видів туризму є перспективними для прикордонного Володимир-Волинського району області, де збереглися найцінніші антропогенно малозмінені природні комплекси, неповторний волинський колорит, місцеві традиції, багата історико-культурна спадщина. Їхній розвиток забезпечить збереження сільського культурного ландшафту, традиційних форм сільськогосподарського виробництва, природних комплексів.

Список використаних джерел

1. Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф. В. Зузук; упоряд.: З. К. Карпюк, О. В. Антипюк; комп'ютерне опрацювання карт атласу О. Л. Димшиць, З. К. Карпюк. – Луцьк: ред.-вид. від. "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 112 с.
2. Белеля Н. П. Трудовий потенціал євворегіону "Буг": особливості формування та використання / Н. П. Белеля, Н. В. Павліха // *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. № 4: *Міжнародні відносини*. – 2009. – С. 112–116.
3. Буглай Н. М. Республіка Польща і Україна: міжнародне співробітництво нового формату / Н. М. Буглай // *Гілея*: зб. наук. пр. – Київ, 2012. – Вип. 58: *Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки*. – С. 188–194.
4. Відяньський С. Історіографічні аспекти транскордонного співробітництва України / С. Відяньський, І. Вовканич // *Геополітика України: історія і сучасність*: зб. наук. пр. – 2018. – Вип. 2(21). – С. 7–41.
5. Євворегіон Буг: Волинська область / за ред. Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, В. Й. Лажніка. – Луцьк: ред.-вид. від. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. – 448 с.
6. Про транскордонне співробітництво: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
7. Зузук Ф. В. Осушені землі Волинської області та їх охорона / Ф. В. Зузук, Л. К. Колошко, З. К. Карпюк. – Луцьк: ред.-вид. від. "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2012. – 294 с.
8. Інституційна та правова база співробітництва з ЄС // *Європейська інтеграція: навч. посіб.* / за ред. С. В. Федонюка, В. Й. Лажніка. – Луцьк, 2008. – С. 648–654.
9. Перспективи розвитку туристичного співробітництва прикордонних громад Волинської області / Зоя Карпюк, Лариса Чижевська, Роман Качаровський, Олена Антипюк // *Туризм, географія, краєзнавство: актуальні проблеми теорії і практики*: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 16–17 травня 2019 р.). – Тернопіль: ред.-вид. від. Тернопільськ. нац. пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка, 2019. – С. 41–50.
10. Карпюк З. К. Природно-заповідний фонд Волинської області: альбом-каталог / З. К. Карпюк, В. О. Фесюк, О. В. Антипюк. – Київ: ТОВ "ОК-ПОЛІГРАФ", 2018. – 136 с.
11. Клімчук Б. П. Євворегіон "Буг": концепція та стратегія розвитку: монографія / Б. П. Клімчук, Н. П. Луцишин, П. В. Луцишин. – Луцьк: ред.-вид. від. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2002. – 416 с.

12. Кондратюк К. Українсько-польське транскордонне співробітництво (1992–2010 рр.) / К. Кондратюк // *Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість* / відп. ред. М. Литвин. – Львів, 2012. – Вип. 5. – С. 240–249.

13. Кузик С. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід: монографія / Степан Кузик. – Львів: видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 254 с.

14. Мережа закладів культури / Волинська обласна державна адміністрація: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-kulturi-z-pitan-religiy-tanacionalnostey/1/>

15. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – Київ: "Крамар", 2011. – 259 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Book_Trnskorodonne_final_14-April-11.pdf

16. Обухова О. Ю. Українсько-польське транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних намірів України / О. Ю. Обухова, Л. В. Стрільчук // *Наук. Вісн. Волинськ. нац. ун-ту імені Лесі Українки*. – 2007. – № 1: *Історичні науки*. – С. 127–131.

17. Проскура В. Ф. Проблеми та перспективи реалізації транскордонного співробітництва на місцевому рівні / В. Ф. Проскура, М. Л. Фозекош // *Економіка і суспільство*. – 2018. – Вип. 14. – С. 139–146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/17.pdf

18. Філіповська О. О. Аналіз конкурентоспроможності західних прикордонних територій України в контексті євроінтеграційних процесів / О. О. Філіповська // *Регіональна економіка*. – 2009. – № 1. – С. 216–224 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://re.gov.ua/re200901/re200901_216_FilipovskaOO.pdf

19. Філіповська О. О. Транскордонне співробітництво: Україна–Польща–Білорусь (інструменти фінансового забезпечення) / О. О. Філіповська // *Регіональна економіка*. – 2007. – № 1(43). – С. 43–55.

20. Харчинська О. Транскордонна співпраця України та Польщі в європейському контексті (на прикладі євворегіону "Буг") / О. Харчинська // *Наук. вісн. Ужгородськ. ун-ту*. – Ужгород: вид-во Ужгородськ. нац. ун-ту "Говерла", 2009. – Вип. 11: *Політологія, соціологія, філософія*. – С. 242–245.

21. Об'єкти природно-заповідного фонду прикордонних об'єднаних територіальних громад як важливий елемент туристичної галузі Волинської області / Н. Чир, Л. Чижевська, З. Карпюк, Р. Качаровський // *Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. "Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи"*, 27 червн. 2019 р. – Банська Бистриця; Баку; Ужгород; Херсон; Кривий Ріг; Посвіт, 2019. – С. 262–265.

22. Чир Н. В. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку туристичної інфраструктури в окремих об'єднаних територіальних громадах Волинської області / Н. В. Чир, Р. Є. Качаровський // *Наук. записки Тернопільськ. нац. пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*. – Тернопіль: СМП "Тайп". – 2017. – № 2 (вип. 43). – С. 107–113.

23. Щербя Г. І. Шляхи активізації транскордонного співробітництва в умовах європейської інтеграції / Г. І. Щербя // *Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту імені Лесі Українки*. – 2009. – № 4: *Міжнародні відносини*. – С. 39–43.

References

1. Atlas istoriyi kultury Volyńs'koyi oblasti / vidp. red. F. V. Zuzuk; uporyad.: Z. K. Karpjuk, O. V. Anty'pyuk; komp'yuterne opracyuvannya kart atlasu O. L. Dy'mshy'cz', Z. K. Karpjuk. – Luc'z'k : Red.-vy'd. vid. "Vezha" Voly'n. nac. un-tu im. Lesi Ukrayinky', 2008. – 112 s.
2. Beleya N. P. Trudovyj potencial yevvoregionu "Bug": osoby'vosti formuvannya ta vy'kory'stannya / N. P. Beleya, N. V. Pavlixa // *Nauk. visn. Voly'n. nac. un-tu im. Lesi Ukrayinky'*; *Voly'n. nac. un-tu im. Lesi Ukrayinky'*. – Luc'z'k, 2009. – # 4: *Mizhnarodni vidnosyny'*. – S. 112–116.
3. Buglaj N. M. Respublika Pol'shha i Ukrayina: mizhnarodne spivrobitny'ctvo novogo formatu / N. M. Buglaj // *Gileya*: zb. nauk. pr. – Ky'yiv, 2012. – Vy'p. 58: *Istory'chni nauky'. Filoso'fs'ki nauky'. Polity'chni nauky'*. – S. 188–194.
4. Vidyans'kyj S. Istoriografichni aspekty' transkordonnogo spivrobitny'ctva Ukrayiny' / S. Vidyans'kyj, I. Vovkany'ch // *Geopolity'ka Ukrayiny'*: istoriya i suchasnist' : zb. nauk. pr. – 2018. – Vy'p. 2(21). – S. 7–41.
5. Yevvoregion Bug: Volyńs'ka oblast' / za red. B. P. Klimchuka, P. V. Lucy'shy'na, V. J. Lazhnik. – Luc'z'k : Red.-vy'd. vid. "Vezha" Voly'n. derzh. un-tu im. Lesi Ukrayinky', 1997. – 448 s.
6. Zakon Ukrayiny' "Pro transkordonne spivrobitny'ctvo" [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
7. Zuzuk F. V. Osusheni zemli Volyńs'koyi oblasti ta yix oxorona / F. V. Zuzuk, L. K. Koloshko, Z. K. Karpjuk. – Luc'z'k : Red.-vy'd. vid. "Vezha" Voly'n. nac. un-tu im. Lesi Ukrayinky', 2012. – 294 s.
8. Instytucijna ta pravova baza spivrobitny'ctva z YeS // *Yevropejs'ka integraciya*: navch. posib. / za red. S. V. Fedonyuka, V. J. Lazhnik. – Luc'z'k, 2008. – S. 648–654.
9. Perspektivy' rozvy'tku tury'sty'chnogo spivrobitny'ctva pry'kordonny'x gromad Volyńs'koyi oblasti / Zoya Karpjuk, Lary'sa Chy'zhev's'ka, Roman Kacharov's'kyj, Olena Anty'pyuk // *Tury'zm, geografiya, krajeznavstvo*: aktual'ni problemy' teoriyi i praktiky' : mater. mizhnar. nauk.-

prakt. konf. (m. Ternopil', 16–17 travn. 2019 r.). – Ternopil' : Red.-vy'd. vidd. Ternopil'skogo nacz. pedagog. un-tu imeni Volodymyra Gnatyuka, 2019. – S. 41–50.

10. Karpyuk Z. K. Pryrodno-zapovidnyj fond Volyńskoyi oblasti : al'bom-katalog / Z. K. Karpyuk, V. O. Fesyuk, O. V. Anty'pyuk. – Ky'viv : TOV "OK–POLIGRAF", 2018. – 136 s.

11. Klimchuk B. P. Yevroregion "Bug": koncepciya ta strategiya rozvytku : monografiya / B. P. Klimchuk, N. P. Lucy'shy'n, P. V. Lucy'shy'n. – Lucz'k : Red.-vy'd. vid. "Vezha" Voly'n. derzh. un-tu im. Lesi Ukrayinky', 2002. – 416 s.

12. Kondratyuk K. Ukrayins'ko-pol's'ke transkordonne spivrobitny'czstvo (1992–2010 rr.) / K. Kondratyuk // Ukrayina–Pol'shha : istory'chna spadshy'na i suspil'na svidomist' / vidp. red. M. Ly'tvy'n. – L'viv, 2012. – Vy'p. 5. – S. 240–249.

13. Kuzyk Stepan. Teorety'chni problemy' tury'zmu : suspil'no-geografichny' pidxid : monografiya / Stepan Kuzyk. – L'viv : Vy'dav. centr LNU im. Ivana Franka, 2010. – 254 s.

14. Merezha zakladiv kul'tury' / Volyńsk'a oblasna derzhavna administraciya : oficijny' veb-sajt. – Rezhym dostupu : <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-kulturi-z-pitan-religij-ta-nacionalnostey/1>.

15. Mikula N. A. Transkordonne spivrobitny'czstvo / N. A. Mikula, V. V. Tolkovanov. – Ky'viv : "Kramar", 2011. – 259 s. – Rezhym dostupu : http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Book_Trnskordonne_final_14-Aprill-11.pdf

16. Obuxova O. Yu. Ukrayins'ko-pol's'ke transkordonne spivrobitny'czstvo yak chy'nny'k yevro integracijny'x namiriv Ukrayiny' / O. Yu. Obuxova, L. V. Stril'chuk // Naukovy'j visny'k Volyńsk'ogo nacional'nogo universy'tetu imeni Lesi Ukrayinky'. – 2007. – # 1 : Istory'chni nauky'. – S. 127–131.

17. Proskura V. F. Problemy' ta perspektyvy' realizaciyi transkordonno spivrobitny'czstva na miscevomu rivni / V. F. Proskura, M. L. Fozekosh // Ekonomika i suspil'stvo elektor. nauk. faxove vy'd-ya Mukachivs'kogo derzhavnogo universy'tetu, 2018. – Vy'p. 14. – S. 139–146 [Elektronnyj

resurs]. – Rezhym dostupu : http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/17.pdf.

18. Filipov's'ka O. O. Analiz konkurentospromozhnosti zaxidny'x pry'kordonnny'x tery'torij Ukrayiny' v konteksti yevrointegracijny'x procesiv / O. O. Filipov's'ka // Regional'na ekonomika. – 2009. – # 1. – S. 216–224. – Rezhym dostupu : http://re.gov.ua/re200901/re200901_216_FilipovskaOO.pdf

19. Filipov's'ka O. O. Transkordonne spivrobitny'czstvo : Ukrayina–Pol'shha–Bilorus' (instrumenty' finansovogo zabezpechennya) / O. O. Filipov's'ka // Regional'na ekonomika. – 2007. – # 1(43). – S. 43–55.

20. Xarchy'ns'ka O. Transkordonna spivpracya Ukrayiny' ta Pol'shhi v yevropejs'komu konteksti (na pry'kladi yevroregionu "Bug") / O. Xarchy'ns'ka // Naukovy'j visny'k Uzhgorods'kogo universy'tetu. – Uzhgorod : Vy'd-vo Uzhgorods'kogo nacz. un-tu "Goverla", 2009. – Vy'p. 11 : Politologiya, sociologiya, filosofiya. – S. 242–245.

21. Ob'yekty' pry'rodno-zapovidnogo fondu pry'kordonnny'x ob'yednany'x tery'torial'ny'x gromad yak vazhlyvy'j element tury'sty'chnoyi galuzi Volyńskoyi oblasti / N. Chy'r, L. Chy'zhevs'ka, Z. Karpyuk, R. Kacharov's'kyj // Mater. IV mizhnar. nauk.-prakt. konf. "Fundamental'ni ta pry'kladni doslidzhennya : suchasni naukovo-prakty'chni rishennya i pidxody'. Mizhdy'scy'plinarni perspektyvy'", 27 chervn. 2019 r. – Bans'ka By'stry'ca ; Baku ; Uzhgorod ; Xerson ; Kry'vy'j Rig : Posvit, 2019. – S. 262–265.

22. Chy'r N. V. Ocinka suchasnogo stanu ta perspektyv rozvytku tury'sty'chnoyi infrastruktury' v okremy'x ob'yednany'x tery'torial'ny'x gromadax Volyńskoyi oblasti / N. V. Chy'r, R. Ye. Kacharov's'kyj // Naukovi zapy'sky' Ternopil'skogo nacional'nogo pedagogichnogo universy'tetu imeni Volodymyra Gnatyuka. Seriya : Geografiya. – Ternopil' : SMP "Tajp". – # 2 (vy'pusk 43). – 2017. – S. 107–113.

23. Shherba G. I. Shlyaxy' akty'vizaciyi transkordonno spivrobitny'czstva v umovax yevropejs'koyi integraciyi / G. I. Shherba // Naukovy'j visny'k Volyńsk'ogo nacional'nogo universy'tetu imeni Lesi Ukrayinky'. – 2009. – # 4 : Mizhnarodni vidnosy'ny'. – S. 39–43.

Надійшла до редколегії 03.07.20

З. Карпюк, канд. геогр. наук, ст. препод.,

Е. Антипюк, инж. II кат.,

Р. Качаровский., инж. II кат.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, Украина

ВЛАДИМИР-ВОЛЫНСКИЙ РАЙОН ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ: ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ПОГРАНИЧЬЯ

Показано, что возрастание значения органов местного самоуправления предусматривает обоснование эффективных региональных программ развития природно-хозяйственных территориальных систем, потому целесообразным и есть углубленные историко-географические исследования, инвентаризация ресурсов, определение своей уникальности для оптимального размещения основных видов хозяйственной деятельности, сохранения природной среды. Обосновано, что трансграничное сотрудничество способствует эффективному использованию потенциала трансграничных территорий с целью более широкого сотрудничества, продвижения добрососедских отношений, улучшения возможности привлечения внешних инвестиций. Проведен анализ пространственной дифференциации природных, историко-культурных, социально-экономических туристско-рекреационных ресурсов пограничного района Волынской области. Доказано, что сохраненные природные комплексы: сочетание озерных, лесных участков, густая гидрологическая сеть, многообразие растительных сообществ, фаунистическое богатство, благоприятная экологическая ситуация, разнообразие архитектурных объектов, включающие урбанистические комплексы старинных городов, сакральные объекты многих религий, сохраненные этнокультурные традиции, особенности местного колорита определяют уникальный характер волынского пограничья, создают благоприятные условия для развития международного и внутреннего туризма. В результате систематизации и обобщения результатов географических исследований разработана картосхема имеющихся туристско-рекреационных ресурсов района. С учетом имеющихся условий и ресурсов территории определены наиболее целесообразные для развития виды туризма района: экскурсионный, экологический, зеленый, агротуризм, религиозный, паломнический, этнографический, пользующиеся спросом у людей среднего достатка и в составительной части населения, предоставляя возможность прежде всего городским жителям восстановить силы на природе, ознакомиться с историческими достопримечательностями, фольклором, традиционными промыслами и ремеслами.

Ключевые слова: трансграничный регион, трансграничное сотрудничество, туризм, рекреация, туристско-рекреационные ресурсы, памятники археологии, памятники архитектуры, памятники истории, этнографические памятники, Владимир-Волынский район, Волынская область.

Z. Karpiuk, PhD Geography, Senior Lecturer,

O. Anty'pyuk, engineer of the II category,

R. Kacharov's'kyi, engineer of the II category

Lesia Ukrainka East European National University, Lutsk, Ukraine

VOLODYMYR-VOLYNSKYI DISTRICT OF VOLYN OBLAST: TOURIST AND RECREATIONAL RESOURCES OF THE BORDER AREA

The article shows that the growing role of local governments provides a rationale of effective regional programs for the development of natural and economic territorial systems, so it is necessary to conduct in-depth historical and geographical research, inventory of resources, determine its uniqueness for optimal location of major economic activities and preservation of the natural environment. It is substantiated that cross-border cooperation promotes the effective use of the potential of cross-border territories for wider cooperation, promotion of good neighborly relations, improving the ability to attract foreign investment. The analysis of spatial differentiation of natural, historical-cultural, social-economic tourist-recreational resources of the border district of Volyn oblast was performed. It is proved that preserved natural complexes: a combination of lakes, forests, dense hydrographic network, diversity of plant communities, faunal richness, favorable ecological situation, variety of architectural objects, including urban complexes of ancient cities, sacred objects of many religions, preserved traditions, features of local color, determine the unique nature of the Volyn border, create favorable conditions for the development of international and domestic tourism. As a result of systematization and generalization of results of geographical researches created map of available tourist and recreational resources of area. Taking into account the available conditions and resources of the territory, the most expedient types of tourism in the district have been identified: excursion, ecological, green, agritourism, religious, pilgrimage, ethnographic, for restore strength on the nature, which are in demand among wealthy middle-class, what provides an opportunity to get acquainted with historical monuments, folklore, traditional crafts and handicrafts.

Keywords: cross-border region, cross-border cooperation, tourism, recreation, tourist recreational resources, archeological monuments, historical monuments, ethnographical monuments, Volodymyr-Volynskyi district, Volyn oblast.

Наукове видання

ВІСНИК

КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ГЕОГРАФІЯ

Випуск 1/2(76/77)

Редактор І. Курницька

Оригінал-макет виготовлено ВПЦ "Київський університет"

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 12,7. Наклад 300. Зам. № 220-9892.
Гарнітура Arial. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Гр1.
Підписано до друку **30.09.20**

Видавець і виготовлювач
ВПЦ "Київський університет"

Б-р Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601, Україна
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
e-mail: vpc_div.chief@univ.net.ua; redaktor@univ.net.ua
http: vpc.univ.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02